

ANTON TJECHOV
DAMEN MED
HUNDEN

ÖVERSÄTTNING OCH KOMMENTAR AV TORGNY LILJA

Blackbird Publishing

COPYRIGHT

© Torgny Lilja
Blackbird Publishing MMXXII
ISBN

Anton Tjechovs novell ”Дама с собачкой”
i översättning från ryskan och kommentar av Torgny Lilja.
Omslagsbild efter Julia Bobs foto ”Näckros”, Vorontsovpalatset, Krim.

FÖRORD

Novellen ”Damen med hunden” fanns första gången att läsa i 1899 års decembernummer av den ryska tidskriften *Rysk tanke*. Med tiden har berättelsen om den medelålders bankiren, som inleder en otrohetsaffär med en betydligt yngre kvinna, blivit ett av Anton Tjechovs mest lästa och uppskattade verk.

På svenska har ”Damen med hunden” utkommit i flera tidigare översättningar, den äldsta från 1955. Avsikten med denna nyöversättning är att återskapa novellens speciella stil, som i syntax och ordval återger upplevelser, stämningar, händelser och tankar. Det är ingen slump att Tjechov upprepar vissa ord eller stundtals använder en tillkrånglad eller ofullständig meningsbyggnad. Samtidigt som jag i översättningen har försökt spegla detta, har jag anpassat språket till modern svenska så att inte den ryska grammatiken lyser igenom på ett omotiverat sätt.

På ett fåtal ställen låter jag korta utvecklingar förklara ord och begrepp, som inte är allmänt kända. I övrigt hänvisar jag till notapparaten och den avslutande kommentaren om Tjechovs berättarteknik.

Stocholm i maj 2022

Torgny Lilja

1

I.

Man sa att ett nytt ansikte hade visat sig på strandpromenaden: en dam med en liten hund. Dmitrij Dmitritj Gurov, som tillbringat två veckor i Jalta och blivit hemvan här, hade också börjat intressera sig för nya ansikten. När han satt på Vernets paviljong, såg han en ung dam komma gående längs strandpromenaden, en kortväxt blondin i baret; efter henne sprang en vit spets.

Och sedan mötte han henne i stadsträdgården och i parken några gånger varje dag. Hon promenerade ensam, alltid i samma baret, följd av den vita spetsen; ingen visste vem hon var, och man kallade henne helt enkelt: damen med hunden.

”Om hon är här utan man och bekanta”, tänkte Gurov, ”så skulle det inte vara dumt att lära känna henne”.

Han hade ännu inte fyllt fyrtio men hade redan en tolvårig dotter och två söner, som gick i skolan. Man hade gift bort honom tidigt, medan han ännu studerade andra året vid universitetet, och nu tyckte han att hustrun verkade en halv gång till så gammal han. Det var en lång kvinna med mörka ögonbryn, rak, allvarsam, korrekt och, som hon själv kallade sig, tänkande. Hon läste mycket, använde moderniserad stavning i brev och kallade inte maken Dmitrij, utan på ålderdomligt vis Dimitrij, men i hemlighet fann han henne inskränkt, trångsynt och utan smak, var han rädd för henne och tyckte inte om att vara hemma. För länge sedan hade han börjat bedra henne, han bedrog henne ofta, och troligen därför uttalade han sig nästan alltid nedlåtande om kvinnor, och när man i hans närvaro talade om dem, kallade han dem:

— En lägre ras!

Han tyckte sig ha tillräckligt med bitter erfarenhet för att kalla dem vad han ville, men utan denna ”lägre ras” kunde han trots allt knappt genomleva två dagar. I sällskap med män hade han tråkigt och vantrivdes, med dem var han fåordig och tillbakadragen, men när han befann sig bland kvinnor, kände han sig fri och visste vad han skulle tala med dem om och hur han skulle uppträda; och även att tiga tillsammans med dem föreföll honom lätt. I hans utseende och karaktären, i hela hans natur fanns något åtråvärt och ogripbart, som drog kvinnor till honom, och som lockade dem; han visste om detta, och en liknande kraft drog honom till dem.

Upprepad erfarenhet, i själva verket bitter erfarenhet, hade för länge sedan lärt honom att varje närmande, som till en början skapar behaglig omväxling i tillvaron och tycks såsom ett älskvärt litet äventyr, hos hyggligt folk och särskilt hos moskvabor, som är tröga i vändningarna och obeslutsamma, oundvikligen växer till ett helt problem, som är alltigenom komplicerat, och situationen blir till sist pinsam. Men för varje nytt sammanträffande med någon intressant kvinna hade denna erfarenhet liksom fallit i glömska, och man fick lust att leva, och allting tycktes så enkelt och lustfyllt.

Och så en kväll när han åt middag i trädgården, kom damen i baretten sakta gående för att slå sig ned vid bordet intill. Hennes ansiktsuttryck, gång, klänning och frisyr sa honom att hon tillhörde de finare kretsarna, var gift, befann sig i Jalta för första gången och ensam, att hon hade tråkigt här... I historier om platsens omoraliska

leverne var mycket osanning, han föraktade dem och visste att sådana historier för det mesta uppdiiktades av folk som själva gärna skulle synda, om de bara kunde; men när damen nu satte sig vid bordet intill på tre stegs avstånd från honom, kom han att tänka på dessa historier om lättvunna segrar, om utflykter till bergen; och en frestande tanke på en kortlivad förbindelse, på en romans med en okänd kvinna, vars namn var honom helt obekant, bemäktigade sig honom plötsligt.

Han lockade vänligt till sig spetsen, och när den kommit ända fram, hytte han åt den med fingret. Spetsen morrade. Gurov hytte igen.

Damen såg hastigt på honom men sänkte genast blicken.

— Han bits inte, sa hon och rodnade.

— Får man ge honom ett ben? Och när hon nickade, frågade han vänligt: Har ni tillbringat lång tid i Jalta?

— Fyra-fem dagar.

— Och jag släpar mig redan igenom andra veckan här.

De var tysta en stund.

— Tiden går fort, och ändå är här så tråkigt! sa hon, utan att se på honom.

— Det är bara som de säger, att här är tråkigt. I vanliga fall bor de i städer som Beljov eller Zjizdra — och där har de inte tråkigt, men så kommer de hit: ”Åh, vad tråkigt! åh, vad dammigt!” Man kan tro att de kommer från Grenada.

Hon skrattade till. Sedan fortsatte båda äta under tystnad, som om de inte kände varandra; men efter middagen gick de därifrån sida vid sida — och de började ett otvunget samtal på fria och nöjda människors sätt, som det gör alldeles detsamma vart de går eller vad de pratar om. De gick och pratade om vilket egendomligt skimmer det var på havet; vattnet var syrenfärgat i en sådan mild och varm ton, och från månen sträckte sig ett gyllene band över vattnet. De pratade om hur kvavt det var efter den varma dagen. Gurov berättade att han var moskvabo, utbildad filolog men anställd på en bank; att han en gång börjat ta sånglektioner för att kunna sjunga på en privat opera men slutat, att han i Moskva ägde ett par hus... Och av henne fick han veta att hon var uppvuxen i Sankt Petersburg men hade gift sig i S, där hon bodde sedan två år, att hon hade för avsikt att stanna i Jalta drygt en månad och att hennes man, som också behövde vila upp sig, kanske skulle komma efter henne. Hon kunde på något vis inte förklara var hennes man var anställd — vid guvernementsstyrelsen eller vid guvernementets verkställande utskott, och det tyckte hon själv var komiskt. Och Gurov fick även veta att hon hette Anna Sergejevna.

Senare på sitt rum tänkte han på henne, på att i morgon skulle de säkert träffas igen. Så måste det bli. När han hade lagt sig för kvällen, kom han att tänka på att hon

för inte alls länge sedan varit elev i adelsfröknarnas pension, studerat liksom nu hans dotter, han erinrade sig all den osäkerhet och kantighet som fanns i hennes skratt under samtalet med den obekante — det var antagligen första gången i sitt liv som hon var ensam och i en sådan situation att någon följde efter henne, iakttog henne och talade med henne bara med ett enda hemligt mål i sikte; vilket kunde hon inte gärna ta miste på. Han erinrade sig hennes fina, smala hals och de vackra grå ögonen.

”Det är något rörande med henne i alla fall”, tänkte han och somnade.

2

II.

En vecka hade gått sedan de blev bekanta. Det var helgdag. Inomhus var det kvavt, och på gatan virvlade vinden upp damm och ryckte åt sig hattar. Hela tiden kände man sig törstig, och Gurov begav sig ofta till paviljongen och bjöd Anna Sergejevna än på saft och vatten, än på glass. Ingenstans kunde man ta vägen.

På kvällen när vinden avtagit något gick de ned till piren för att se ångbåten komma. På bryggan stod mycket folk och väntade; de hade samlats för att möta någon och höll i buketter. Och det som här främst föll en iakttagare i ögonen var två saker

som utmärkte denna folksamling från Jalta: äldre damer hade klätt sig ungdomligt, och där fanns många generaler.

Ångaren var försenad till följd av sjögång och kom när solen redan gått ned, och innan man kunde lägga till vid piren manövrerade den länge. Anna Sergejevna tittade genom en lornjett på ångaren och passagerarna, som om hon hade väntat bekanta, och när hon vände sig mot Gurov, fanns ett skimmer i hennes ögon. Hon talade mycket, och hennes frågor var osammanhängande, och hon glömde själv genast vad hon hade frågat om; så tappade hon lornjetten i vimlet.

Den elegant klädda folksamlingen skingrades, strax syntes inte en människa, vinden upphörde alldeles, men Gurov och Anna Sergejevna stod kvar, som om de väntade att någon mer skulle stiga av båten. Anna Sergejevna stod tyst och luktade på blommorna utan att se på Gurov.

— Vädret har blivit något bättre mot kvällen, sa han. Men vart ska vi gå nu? Ska vi inte åka någonstans?

Hon svarade inte.

Då såg han uppmärksamt på henne, och plötsligt omfamnade han henne och kysste hennes läppar, och doft och fukt från blommorna sköljde över honom, och han såg sig genast förskräckt om: ingen hade väl sett något?

— Låt oss gå till er... sa han lågt.

Och båda gav sig skyndsamt i väg.

På hennes rum var det kvavt, det doftade parfym, som hon hade köpt i en japansk affär. När Gurov nu såg på henne, tänkte han: ”Vilka märkliga möten gör man ändå inte här i livet!” Från det förflutna bevarade han minnen av sorglösa, godmodiga kvinnor, glada över kärleken, tacksamma mot honom för lyckan, även om den varit mycket kortvarig; och han mindes sådana kvinnor — som exempelvis hans fru — vilka älskade utan innerlighet, under överflödigt prat, tillgjort och hysteriskt och med ett ansiktsuttryck som om det inte var kärlek eller passion, utan något mera betydelsefullt; och han mindes ett par-tre mycket vackra och kyliga kvinnor, i vilkas ansikten ett uttryck av rovgirighet plötsligt hade glimmat till, en envis önskan att ta, att ur tillvaron rycka mer än den var beredd att ge, och dessa kvinnor var inte de mest oerfarna och nyckfulla eller oförnuftiga, och när hade Gurov svalnat för dem, väckte deras skönhet avsky hos honom, och spetsarna på deras underkläder påminde honom om fiskfjäll.

Men här förblev allt vid den osäkerhet och kantighet¹ som hör de oerfarna ungdomsåren till, en känsla av handfallenhet; det var samma överrumplande upplevelse som om någon plötsligt hade knackat på dörren. Anna Sergejevna, hon

som var ”damen med hunden”, reagerade så sällsamt och allvarligt på det som skedde, som om det hade varit hennes undergång — så tycktes det, och det uppstod en egendomlig och oläglig stämning. Hennes drag slappnade och vissnade, och på ömse sidor om ansiktet hängde det långa håret sorgmodigt ned, och hon försjönk i en nedslagen hållning, alldeles som synderskan på en gammal målning.

— Det är inte bra, sa hon. Nu blir ni den förste att inte högakta mig.

På bordet i rummet fanns en vattenmelon. Gurov skar en skiva och började långsamt äta. Det gick minst en halvtimme utan att någon sa något.

Anna Sergejevna var rörande, kring henne stod den rena atmosfären av en anständig, naiv, inte särskilt livserfaren kvinna; det ensamma ljuset som brann på bordet förmådde knappt lysa upp hennes ansikte, men det var tydligt att något tyngde hennes hjärta.

— Hur skulle jag kunna sluta högakta dig? frågade Gurov. Du vet inte själv vad du pratar om.

— Må Gud förlåta mig! sa hon, och hennes ögon fylldes av tårar. Det är förfärligt.

— Det är som om du försöker rättfärdiga dig.

— Vad kan rättfärdiga mig? Jag är en dålig och usel kvinna, jag föraktar mig själv och tror inte på rättfärdigande. Jag har inte bedragit min man, utan mig själv. Och det inte bara nu, utan en längre tid. Min man är kanske en hederlig och god människa, men han är en lakej. Jag vet inte vad han gör på sitt arbete, jag vet bara att han är en lakej. När jag gifte mig med honom var jag tjugo år, jag kom att plågas av nyfikenhet, jag ville ha något som var bättre; men det finns ju — intalade jag mig — ett annat liv. Jag ville börja leva! Leva och leva... Nyfikenheten tärde mig, ni förstår inte det här, men jag svär vid Gud att jag inte kunde härda ut längre, något hade hänt med mig, ingenting kunde längre hejda mig, jag sa till min man att jag var sjuk och åkte sedan hit... Och här har jag hela tiden gått omkring som i ett rus, som en tokig... och så har jag blivit en oanständig och usel kvinna, som varje människa kan förakta.

Gurov hade redan tröttnat på att lyssna, det barnsliga tonfallet irriterade honom, den här bekännelsen kom så hastigt och olägligt; om det inte varit för tårarna i hennes ögon, skulle man ha kunnat tro att hon skämtade eller spelade en roll.

— Jag förstår inte, sa han lågt, vad är det du vill?

Hon gömde ansiktet intill hans bröst och tryckte sig mot honom.

— Ni måste tro mig, jag ber er... sa hon. Jag älskar ett hederligt och obefläckat liv, medan synd äcklar mig, jag vet inte själv vad jag gör. Enkla människor säger: djävulen frestade mig. Och nu kan jag säga om mig själv att jag frestades av djävulen.

— Det räcker, det räcker... mumlade Gurov.

Han såg in i hennes orörliga och förskrämda ögon, kysste henne, talade lågt och vänligt, och gradvis lugnade hon sig, och uppsluppenheten återvände; de började båda skratta.

När de sedan gick ut, fanns inte en människa på strandpromenaden, staden med sina cypresser låg alldeles öde, men havet brusade alltjämt och slog mot stranden; en barkass gungade på vågorna, och på den blinkade sömnigt en lanterna.

De fick tag på en droska och begav sig till ruinen av tsargodset Oreanda.

— Nere vid receptionen fick jag nyligen veta ditt efternamn, på tavlan stod det von Diederitz, sade Gurov. Är din man tysk?

— Nej, hans farfar var visst tysk, själv är han ortodox.

I Oreanda satte de sig på en bänk, inte långt från kyrkan, såg ned mot havet och teg. Jalta var knappt synligt genom morgondimman, på bergens krön hade vita moln lagt sig till ro. Löven på träden rördes inte, cikadorna spelade, och havets monotona ensliga brus, som kom nerifrån, berättade om den stillhet, om den eviga sömn, som väntar oss. Så har det brusat där nere, sedan varken Jalta eller Oreanda fanns här, det brusar nu, och det kommer att brusa lika oberört och öde, när vi inte längre finns. Och i denna beständighet, denna fullständiga likgiltighet gentemot liv och död, finns för var och en av oss kanske en pant förborgad för vår eviga frälsning, för livets oavbrutna kretslopp här på jorden, för ett oavbrutet fulländande. Medan han satt bredvid den unga kvinnan, som i gryningen syntes så vacker, lugn och förtrollad inför åsynen av detta sagolika landskap — hav, berg, moln, vidsträckt himmel, tänkte Gurov på hur vackert allt egentligen var i denna värld, om man tänkte efter, allt utom det vi själva har i tankarna och gör, då vi glömmet tillvarons ädlaste syften och vår mänskliga värdighet.

En man kom gående — kanske var det en vakt — han tittade på dem och gick förbi. Och denna detalj tycktes dem så hemlighetsfull och även vacker. Man kunde se ett fartyg komma från Feodosia, det var belyst av morgonrodnaden och hade redan ljusen släckta.

— Det är dagg i gräset, sa Anna Sergejevna efter en stunds tystnad.

— Ja. Det är dags att åka hem.

De återvände till staden.

Sedan träffades de varje förmiddag på strandpromenaden, åt frukost tillsammans och middag, promenerade och hänfördes av havet. Hon klagade över att hon sov dåligt och hade hjärklappning och ställde hela tiden samma frågor, endera oroad av svartsjuka eller av rädsla över att han inte högaktade henne tillräckligt. Och ofta när ingen annan var i närheten, då de befann sig i stadsträdgården eller i parken,

drog han henne plötsligt intill sig och kysste henne lidelsefullt. Denna totala sysslolöshet, dessa kyssar mitt på blanka dagen, med blickar omkring sig av rädsla att någon skulle ha sett dem, värmen, doften av hav och den ständiga åsynen av sysslolösa, eleganta och mätta människor, omdanade honom på något sätt; han berättade för Anna Sergejevna hur fin och tilltalande hon var, och han visade sig otåligt passionerad och övergav henne inte för en minut, medan hon å sin sida ofta försjönk i tankar och hela tiden bad honom erkänna att han inte högaktade henne eller var det minsta förälskad, utan bara såg en dålig kvinna i henne. Nästan varje kväll i skymningen gav de sig i väg någonstans utanför staden, till Oreanda eller vattenfallet; och utflykten brukade bli lyckad, intrycken tycktes varje gång oföränderligt vackra och imponerande.

De väntade på att hennes man skulle komma. Men i stället kom från honom ett brev, där han meddelade att han fått en ögonsjukdom, och han bad hustrun snarast återvända hem. Anna Sergejevna fick bråttom.

— Det är bra att jag reser, sa hon till Gurov. Det är själva ödet.

Hon gav sig iväg med häst och vagn, och han följde henne. De reste en hel dag. När hon hade satt sig i vagnen på snälltåget och andra signalen genljudit, sa hon:

— Får jag se på er... Jag vill se ännu en gång. Såja.

Hon grät inte men var sorgsen, som om hon varit sjuk, och hennes ansikte var bekymrat.

— Jag ska tänka på er... och minnas, sa hon. Gud vare med er även i fortsättningen. Tänk inte illa om mig. Vi skiljs åt för alltid, vi är så illa tvungna, därför att vi skulle överhuvudtaget inte ha träffats. Seså. Gud vare med er.

Tåget rullade hastigt bort, dess ljus försvann snart i fjärran, och redan efter någon minut hördes inte ett ljud, som om allt hade planerats i förväg för att snabbare avsluta denna ljuva slummer, denna galenskap. Och när Gurov stod ensam på perrongen och såg in i den mörka avgrunden, hörde han gräshoppornas musik och telegrafledningarnas brummande med känslan av att nyss ha vaknat. Och han tänkte att så hade ännu ett äventyr eller en historia utspelat sig i hans liv, och att också den redan var förbi, och kvar fanns nu bara minnet. Han var rörd och sorgsen till sinnet, och han erfor en svag ånger; denna unga dam, som han aldrig mer skulle träffa, hade ju inte varit lycklig med honom; han hade varit vänlig mot henne, ja innerlig, men ändå, i hans sätt mot henne, i hans tonfall och ömhet hade skuggan av ett lätt hån skymtat, det ohyfsade högmodet hos en lycklig man, som därtill var nästan dubbelt så gammal som hon. Hela tiden hade hon kallat honom vänlig, enastående,

beundransvärd; det var tydligt att han hade framstått för henne inte sådan som han egentligen var; det betydde att han ofrivilligt hade bedragit henne...

Här på stationen luktade det redan höst, och kvällen var kylig.

”Det är dags även för mig att åka norrut”, tänkte Gurov, när han lämnade perrongen. ”Det är dags!”

3

III.

Hemma i Moskva var allt redan som på vintern, man eldade i kakelugnarna, och på morgnarna, när barnen ställde sig i ordning för skolan och drack sitt te, var det mörkt, och barnflickan tände tillfälligt en brasa. Frostnätterna hade redan börjat. När den första snön föll, den första dagen man kunde åka släde, var det angenämt att se den vita marken och de vita taken och att ta lätta behagliga andetag, och man mindes samtidigt unga år. Hos gamla lindar och björkar, vita av rimfrost, fanns ett uttryck av

välvilja, de var närmare hjärtat än cypresser och palmer, och i deras närhet ville man inte längre tänka på berg och hav.

Gurov var Moskvabo, han återvände till sin hemstad en vacker och mycket kylig dag, och när han tagit på sig päls och varma handskar och strövade längs gatan Petrovka, och när han på lördagkvällen hörde kyrkklockornas klang, så hade den senaste resan och platserna han varit på mist all glans. Han anpassade sig lite i taget till Moskvalivet, läste nu åter girigt tre morgontidningar om dagen och sa att Moskvatidningar läser man av princip inte. Han drogs nu åter till restauranger och klubbar, till bjudningar och jubileer, och kände sig åter smickrad över att kända advokater och konstnärer besökte honom och att han på akademikerklubben spelade kort med en professor. Han kunde nu åter äta en hel portion seljanka i panna.

Det går någon månad, så försvinner, föreställde han sig, Anna Sergejevna i minnets dunkel och kommer emellanåt bara att visa sig med sitt rörande leende i drömmen. Men det gick över en månad, det blev midvinter, och i minnet förblev allt lika klart som om han tagit avsked från Anna Sergejevna bara igår. Och minnena flammade upp allt häftigare. Om röster från barnen, som gjorde sina läxor, i kvällens stillhet spred sig till hans arbetsrum, om han hörde en romans eller orgeln på en restaurang, eller om snöstormen tjöt i öppna spisen, så återkom plötsligt allt i minnet: händelserna på piren, den tidiga morgonen med dimma på bergen, ångaren från Feodosia och kyssarna. Han gick länge omkring i rummet, mindes och log, och sedan förvandlades minnena till drömmar, och det förflutna blandades i fantasin med det kommande. Anna Sergejevna visade sig för honom inte bara i drömmen, utan hon följde honom överallt som en skugga och iakttog honom. Slöt han ögonen såg han henne så levande framför sig som om hon varit verklig, och hon tycktes nu vackrare, yngre och mer ömsint än hon varit; och själv tyckte han sig bättre än han var då, i Jalta. På kvällarna betraktade hon honom ur bokskåpet, ur öppna spisen och ur hörnen, och han hörde hennes andedräkt och det smeksamma fraset från hennes kläder. På gatan följde han kvinnorna med blicken för att se om någon möjligen liknade henne...

Och han tärdes nu av en stark längtan att få dela sina minnen med någon. Men hemma kunde han omöjligt berätta om sin kärlek, och utanför hemmet — fanns ingen. Han kunde varken anförtro sig åt grannarna eller på banken. Och vad skulle han ha berättat? Hade det verkligen varit någonting vackert, poetiskt eller lärorikt eller helt enkelt intressant i hans förhållande till Anna Sergejevna? Och så blev han tvungen att tala om kärlek och kvinnor i allmänhet, och ingen anade vad saken gällde, och bara hustrun rörde på sina mörka ögonbryn och sa:

— Rollen som kvinnokarl passar dig inte alls, Dimitrij.

När han en natt lämnade akademikerklubben med sin medspelare, ämbetsmannen, kunde han inte behärska sig utan sa:

— Om ni bara visste vilken förtjusande kvinna jag lärde känna i Jalta!

Ämbetsmannen satte sig i släden och åkte men vände sig plötsligt om och ropade:

— Dmitrij Dmitritj!

— Vadå?

— Ni hade rätt nyss: stören luktade inte gott!

Dessa ord, så vardagliga, upprörde plötsligt Gurov på något sätt och tycktes honom förödmjukande och vidriga. Vilka råa sällar, vilka typer! Vad var egentligen dessa tanklösa nätter och händelselösa dagar! Det vanvettiga kortspelandet, frosseriet, supandet och de oavslutade samtalen alltid om samma sak. De onyttiga tidsfördriven och samtalen alltid om samma sak tog det bästa av ens tid, det mesta av ens krafter, och till sist återstod något slags stubbsvansad, vingklippt tillvaro, någonting futtigt, och man kunde varken undkomma eller fly, som om man satt på dårhus eller i fängelse!

Gurov var så upprörd att han inte sov på hela natten, och sedan gick han hela dagen med huvudvärk. Och under de följande nätterna sov han dåligt, hela tiden satt han i sängen och tänkte eller gick fram och tillbaka i rummet. Barnen tröttade ut honom, banken gjorde honom utled, han ville varken gå någonstans eller prata om något.

Under helgdagarna i december packade han för en resa och sa till hustrun att han skulle åka till Sankt Petersburg för att verka i en ung mans intresse — och sedan åkte han till S. Varför? Det visste han inte ens själv riktigt. Han ville se Anna Sergejevna och säga några ord och om möjligt ordna ett möte.

Han anlände till S på morgonen och tog in på hotellets bästa rum, där hela golvet var täckt med grått armétyg, och på bordet fanns ett pennställ, som var grått av damm och hade en ryttare, som höll hatten i en uppsträckt hand, men där huvudet var avslaget. Portiern gav honom nödvändiga upplysningar: von Diederitz bodde på Gamla Krukmakargatan i ett eget hus — det var inte långt från hotellet, han hade det gott ställt, rådde om hästar, och alla i staden kände honom. Portiern uttalade namnet så här: Drydyrits.

Gurov begav sig utan brådska till Gamla Krukmakargatan och fann huset. Alldeles framför sträckte sig ett grått och långsmalt plank med spikar.

”Från ett sådant plank rymmer man”, tänkte Gurov medan han såg än mot fönstren och än mot planket.

Han funderade: i dag är en ledig för ämbetsmän, och hennes man befinner sig troligen hemma. Hur som helst så skulle det vara otaktiskt att stiga på och ställa till oreda. Om man skickade ett skriftligt meddelande, kunde det falla i händerna på mannen och fördärva alla möjligheter. Bäst av allt var att förlita sig på tillfälligheternas spel. Och han gick hela tiden längs gatan utmed planket och väntade på ett sådant tillfälle. Han såg hur en tiggare gick in genom grinden och blev anfallen av hundar, och sedan, efter en timme, hörde han svagt och otydligt tonerna från en flygel. Det kunde vara Anna Sergejevna som spelade.

Plötsligt öppnades dörren till stora ingången, ut kom en gammal gumma, och efter henne sprang den välbekanta vita spetsen. Gurov ville kalla på hunden, men hans hjärta började plötsligt bulsa, och av upprördhet kunde han inte komma ihåg vad hunden hette.

Han gick fram och tillbaka och hatade alltmer det grå planket, och han tänkte irriterat att Anna Sergejevna hade glömt honom och kanske redan roade sig med andra, och det var ju naturligt i en situation, där en ung kvinna från morgon till kväll tvingades se på det här förbannade planket. Han återvände till sitt rum och satt länge på soffan utan att veta vad han skulle göra. Sedan åt han och sov därefter länge.

”Vad allt det här är dumt och irriterande”, tänkte han, när han vaknade och såg på de mörka fönstren; det var redan kväll. ”Ser man på, av någon anledning har jag fått sova ut. Men vad ska jag nu göra hela kvällen?”

Han satte sig upp i sängen, på den billiga grå sjukhusliknande filten, och förtretade sig själv harmfullt:

”Här har du damen med hunden... Här har du ditt äventyr. Nu kan du sitta här.”

I morse på järnvägsstationen hade han lagt märke till en affisch med mycket stora bokstäver: operetten ”Geishan” hade premiär. Han kom ihåg det och begav sig till teatern.

”Det är mycket möjligt att hon går på premiärer”, tänkte han.

Teatern var fullsatt. Och här, liksom i allmänhet på alla landsortsteatrar, var luften dimmig ända upp till ljuskronorna, och ett oväsen spred sig i galleriet; inför föreställningens början stod ortens sprättar med händerna bakpå ryggen i första bänkraden; och där i guvernörslogen på första plats satt guvernörsdottern i boa, och guvernören själv gömde sig diskret bakom ett förhänge, synliga var bara hans händer; ridån gick i vågor, orkestern stämde länge sina instrument. Hela tiden, medan publiken kom in och tog plats, sökte Gurov ivrigt med blicken.

In kom även Anna Sergejevna. Hon satte sig på tredje bänkraden, och när Gurov såg på henne, höll hans hjärta upp att slå, och han förstod tydligt att för honom fanns nu i hela världen ingen närmare, kärare eller mer betydelsefull person; hon som försvann där i mängden av landsortsbor, denna lilla kvinna, inte på något sätt märkvärdig, hon som hade den vulgära lornjetten i händerna, fyllde nu hela hans liv, var hans sorg, glädje, och den enda lycka han önskade sig; och till tonerna från den dåliga orkestern, de usla amatörviolinerna, tänkte han på hur fin hon var. Han tänkte och drömde.

Tillsammans med Anna Sergejevna hade en ung man med små polisonger kommit in och satt sig, han var mycket lång och krokryggig; för varje steg gungade han lätt med huvudet och, som det tycktes, bockade sig ideligen. Det var naturligtvis maken, som hon förut i Jalta, i ett utbrott av missmod, hade kallat lakej. Och i hans långa figur, i polisongerna, i den lilla kala hjässan fanns verkligen något lakejaktigt undfallande, han log inställsamt, och i ett av hans knapphål blänkte någon sorts förtjänsttecken, liksom ett lakejnummer.

I första mellanakten gick mannen ut för att röka, och hon stannade i salongen. Gurov som också satt på parkett, gick fram till henne och sa med ostadig röst, samtidigt som han log ansträngt:

— Goddag.

Hon såg på honom och bleknade; sedan granskade hon honom ännu en gång med fasa, utan att tro sina ögon, och i ett stadigt grepp höll hon solfjäder och lornjett, medan hon synbarligen kämpade med sig själv för att inte svimma. Båda teg. Hon satt och han stod; skrämmd av hennes förvirring kunde han inte besluta sig för att sätta sig bredvid. En flöjt och stämmandet av violinerna började intonera, det blev plötsligt en förfärlig stämning, och det tycktes som om man tittade från alla loger.

Men så ställde hon sig upp och gick hastigt mot utgången; han följde efter, och båda gick på måfå längs korridorer och trappor, än uppför, än nedför, och framför dem skymtade människor i särskilda ämbetsuniformer, alla med förtjänsttecken, damer, pälsar på klädhängare; de kände ett korsdrag och kringsspridd doft av cigarr- och cigarettfimpar. Och Gurov, vars hjärta slog hårt, tänkte:

”Åh Gud! Varför dessa människor, denna orkester...”

I det ögonblicket mindes han plötsligt hur han förut en kväll på stationen, när han hade vinkat av Anna Sergejevna, sagt sig att allt var slut och att de nu aldrig mer skulle ses. Men hur långt hade det inte varit till slutet!

I en smal, mörk trappa, där det stod ”Ingång till amfiteatern”, stannade hon.

— Vad ni skrämde mig! sa hon andfådd, fortfarande blek och häpen. Åh, vad ni skrämde mig! Jag är nästan död. Varför har ni rest hit? Varför?

— Men förstå det, Anna, förstå det... yttrade han hastigt med låg röst. Jag ber er, förstå det...

Hon såg på honom med fasa, med vädjan och med kärlek och studerade honom uppmärksamt för att lite starkare inpräglade hans anletsdrag i minnet.

— Jag lider så! fortsatte hon, utan att höra på honom. Hela tiden har jag bara tänkt på er, jag levde i mina tankar på er. Och jag måste glömma, glömma, men varför, varför har ni rest hit?

På en avsats lite högre upp stod två skolungdomar och rökte och tittade ner, men Gurov brydde sig inte om det, utan drog Anna Sergejevna till sig och började kyssa hennes ansikte, kinder och händer.

— Vad gör ni, vad gör ni! sa hon förskräckt, medan hon stötte honom ifrån sig. Vi har förlorat förståndet. Åk redan idag, åk genast... Jag ber er vid allt heligt, jag bönfaller... Det kommer folk!

Någon nerifrån gick uppför trappan.

— Ni måste resa er iväg... fortsatte Anna Sergejevna viskande. Hör ni, Dmitrij Dmitritj? Jag reser till er i Moskva. Jag har aldrig varit lycklig. Jag är olycklig nu, och aldrig någonsin kommer jag att bli lycklig. Aldrig! Tvinga mig då inte att lida ännu mer! Jag svär att jag kommer till Moskva. Men nu får vi skiljas åt, min käre, dyre, gode vän! Vi får skiljas åt!

Hon tryckte hans hand och började hastigt gå nedåt, utan att släppa honom med blicken, och på hennes ögon syntes det att hon i själva verket inte var lycklig... Gurov stod kvar en stund och lyssnade, och sedan när allt hade tystnat, letade han upp sin klädhängare och lämnade teatern.

Москва.—Moscou. № 201.
Никольская ул.—Rue Nicolskaya.

4

IV.

Anna Sergejevna började komma till honom i Moskva. En gång var annan eller var tredje månad reste hon från S och sade till sin man att hon åkte för att rådgöra med en professor angående sin kvinnosjukdom — och maken både trodde och inte trodde på henne. Väl framme i Moskva tog hon in på "Slavjanskij Bazar" och sände genast ett hotellbud i röd mössa till Gurov, som besökte henne utan att någon i Moskva visste om det.

Så en vintermorgon gick han för att besöka henne (budet hade sökt honom kvällen innan, när han var ute). Han hade sin dotter med sig, som han tänkte följa till skolan; det var dit de var på väg. Stora, våta snöflingor föll.

— Det är tre grader varmt nu, och samtidigt snöar det, sa Gurov till dottern. Men du förstår, det är bara varmt på jordens yta; i de övre atmosfäriska luftlagren är en helt annan temperatur.

— Pappa, varför åskar det inte på vintern då?

Han förklarade även detta. Han pratade och tänkte att här var han på väg till ett möte, utan att en levande själ visste om det, och naturligtvis skulle ingen få veta något. Han hade två liv: ett synligt, som alla såg och kände till, fyllt av konventionell sanning och konventionell lögn, fullständigt likt hans bekantas och vänners liv; och så hade han ett annat — som försiggick i hemlighet. Och genom något slags underligt sammanträffande, kanske en ren tillfällighet, kom allt det som var viktigt och intressant för honom, det som var nödvändigt, i vilket han var uppriktig och inte bedrog sig själv, och som utgjorde kärnan i hans liv, att utspela sig dolt för andra, och allt det som var lögn för honom, hans skyddshölje i vilket han gömde sig för att undanhålla sanningen, såsom hans anställning på banken, diskussionerna på klubben, hans ”lägre ras”, besökandet av jubileer tillsammans med hustrun — allt detta hörde till fasaden. Och utifrån sig själv dömde han andra, trodde inte det han såg och tog alltid för givet att varje människas verkliga och mest intressanta liv försiggick i hemlighet, liksom i skydd av mörker. Varje mänsklig existens undanhåller saker, och kanske är det delvis därför som kulturmänniskan är så angelägen om att man ska respektera personlig integritet.

Efter att ha följt dottern till skolan, begav sig Gurov till ”Slavjanskij bazar”. Han tog av sig pälsen i entrén, gick upp och knackade tyst på dörren. Anna Sergejevna, omklädd i hans grå favoritklänning, trött efter resan och förväntansfull, väntade på honom sedan kvällen innan; hon var blek, såg på honom utan att le, och knappt hade han kommit in, förrän hon föll till hans bröst. Det var som om de inte hade sett varandra på två-tre år, och deras kyss var lång och utdragen.

— Och hur står det till här då? frågade han. Vad nytt?

— Vänta lite, jag ska... Jag kan inte.

Hon kunde inte prata eftersom hon grät. Hon vände sig bort och tryckte en näsduk mot ögonen.

”Nåja, gråt en stund, så sätter jag mig under tiden”, tänkte han och satte sig i en fåtölj.

Sedan ringde han efter betjäningen och sa att de skulle komma med te åt honom; och medan han drack teet, stod hon hela tiden vänd mot fönstret. Hon grät av sinnesrörelse, av bedrövelse över att deras liv var så tragiskt inrättat; de träffades bara i hemlighet, gömde sig för folk som tjuvar! Var inte deras liv i spillror!

— Men sluta nu! sa han.

För honom var det uppenbart att deras kärlek inte skulle ta slut i första taget, att det var obekant när. Anna Sergejevna blev alltmer fäst vid honom, och det skulle ha varit otänkbart att säga henne att allt detta måste ha något slags slut; ja hon skulle över huvud taget inte ha trott på det.

Han gick fram till henne och tog tag om hennes axlar för att visa ömhet och skämta lite, då han fick syn på sig själv i en spegel.

Hans huvud hade redan börjat gråna. Och han tyckte det var märkligt hur han åldrats och blivit ful de senaste åren. Skuldorna på vilka hans händer vilade var varma och darrade. Han kände medlidande med detta liv, som ännu var så varmt och vackert men sannolikt redan nära att börja blekna och tyna, såsom hans eget liv. Varför älskade hon honom så? Han framstod alltid för kvinnor sådan han egentligen inte var, och de älskade i honom inte honom själv, utan en person som deras fantasi hade skapat, och som de lystet hade sökt hela sitt liv; och när de sedan hade upptäckt sitt misstag, älskade de honom fortfarande.

Och ingen av dem hade varit lycklig med honom. Tiden gick, de blev bekanta, de blev intima, och de skildes åt, men aldrig någon gång hade han älskat; det hade varit allt annat utom kärlek.

Och först nu, när hans huvud blivit grått, hade han förälskat sig, som det verkade, på allvar — för första gången i livet.

Anna Sergejevna och han älskade varandra som mycket närstående släktingar, som en man och hans hustru och som ett par goda vänner; de tyckte att själva ödet hade avsett dem för varandra, och att det var obegripligt varför han hade gift sig med sin hustru och hon med sin man; de var som två flyttfåglar, hane och hona, som man hade fångat och tvingat att leva i varsin bur. De förlät varandra för det de skämdes för i det förflutna, de hade overseende med allt i nuet, och de kände att deras kärlek förändrade dem båda.

Tidigare hade han i sorgsna stunder brukat lugna henne med varje argument som dök upp i hans huvud, men nu verkade dessa resonemang meningslösa, och han kände djup medkänsla och ville vara uppriktig och innerlig mot henne...

— Sluta, min kära, sa han, det får vara nog med tårar... Låt oss istället prata om något vi funderar ut.

Sedan resonerade de länge om hur de skulle kunna befria sig från nödvändigheten att gömma sig, att bedra, att leva i olika städer och att inte kunna se varandra under lång tid. Hur skulle de kunna man befria sig från dessa outhärdliga fjättrar?

— Hur? Hur? frågade han sig och tog sig för pannan. Hur?

Och det tycktes som en lösning snart skulle vara funnen, och då skulle ett nytt och underbart liv börja; och det var uppenbart för dem båda att det var ännu mycket långt till slutet, och att själva det invecklade och svåra ännu bara hade börjat.

5

KOMMENTAR

Anton Tjechov föddes den 29 januari 1860 i hamnstaden Taganrog i södra Ryssland. Han hade två äldre och tre yngre syskon. Fadern, Pavel Jegorovitj Tjechov, drev en matbutik. Han var ortodoxt kristen och son till en tidigare livegen bonde.

Den av fadern misshandlade modern, Jevgenija, roade barnen med att berätta historier från när och fjärran. Pavel har sannolikt bidragit till sonens många litterära porträtt av skenhelighet och ögontjäneri. Till dessa karaktärer hör Anna Sergejevnas make i "Damen med hunden". Fadern gick i konkurs 1876 efter att ha lånat pengar för

att bygga ett hus. Han flydde från fodringsägarna till Moskva, där sönerna Aleksandr och Nikolaj studerade vid universitetet. Anton blev ensam kvar i Taganrog i tre år. För att finansiera fortsatta studier vid gymnasiet arbetade han som privatlärare, fångade och sålde steglitser samt skrev skämtsamma berättelser i tidningarna. Pengar som blev över skickade han till familjen i Moskva. Han läste vid denna tid böcker av bland andra Cervantes, Turgenev och Schopenhauer.

Med tiden ökade Tjechovs litterära ambitioner. Han kom att påverka modernisterna och romanförfattaren F. Scott Fitzgerald. James Joyce utvecklade Tjechovs sätt att återge tankar som inre monolog, och Fitzgerald sa att han hade tagit intryck av den ryske författaren i romanen *The Great Gatsby* (1925). Efter att Tjechov 1879 hade avslutat studierna i Taganrog flyttade han till Moskva, där han utbildade sig till läkare vid Moskvauniversitetet. År 1884, då han fick sin läkarlegitimation, upptäckte han att han hostade blod, något han aldrig berättade för sina vänner.

De följande åren ägnade Tjechov till stor del åt litterär verksamhet. År 1888 publicerade han novellen "Stäppen" i den ryska tidskriften *Nordens Härold*. Två år senare gjorde han en sju månader lång studieresa till ön Sachalin utanför Sibiriens öst kust. År 1892 köpte han lantegendomen Melichovo utanför Moskva, där han bosatte sig med föräldrarna och systemen Maria.

I mars 1897 fick Tjechov en så kraftig blödning i lungorna att han måste lägga in sig på en klinik. Läkarna kunde konstatera långt gången tuberkulos, och han fick rådet att ändra sitt levnadssätt. Den 17 oktober samma år hade komedin *Måsen* en misslyckad premiär på Aleksandrateatern i Sankt Petersburg.

Efter faderns död 1898 köpte Tjechov en tomt i utkanten av Jalta, där han lät bygga en datja. När han hade gjort sig av med lägenheten i Moskva och sålt lantgården Melichovo bosatte han sig permanent vid Svarta havet tillsammans med sin mor och sin syster. Avsikten var att det subtropiska klimatet skulle lindra hans tuberkulos.

Tjechov kallade Krim för sitt heta Sibirien och var glad över att han emellanåt kunde resa till Moskva och andra städer. I Jalta umgicks han med berömdheter som Lev Tolstoj och Maksim Gorkij. Här mötte Tjechov 1899 den 25-åriga författaren Elena Sjavrova (1874–1937), som ville att han skulle bedöma en novell, som hon hade skrivit. På våren samma år hade hon sänt sin översättning av August Strindbergs drama *Fröken Julie* (1888) till Tjechovs adress i Moskva. När Sjavrova hörde att denne befann sig i Jalta ordnade hon ett sammanträffande på Vernets paviljong. De blev snart goda vänner och gjorde flera utflykter tillsammans. Kort därefter började Tjechov skriva novellen "Damen med hunden", som erinrar om deras bekantskap.

Den 25 maj 1901 gifte sig Tjechov med Olga Knipper (1868–1959), en skådespelerska som han hade mött under repetitionerna av *Måsen* (1898). Han fortsatte att bo i Jalta, medan hustrun stannade i Moskva, där hon medverkade i nya uppsättningar på Konstnärliga Teatern. År 1899 hade *Morbror Vanja* premiär i Moskva. Två år senare gick *Tre Systrar* upp på samma scen. Den 17 januari 1904 hade även *Körsbärsträdgården* premiär på Konstnärliga Teatern.

Tjechov betecknade själv dessa dramer som komedier. *Körsbärsträdgården* erinrar om hur Tjechov som tonåring förlorade sitt barndomshem men vann en stor personlig frihet. Trädgården är en allegori för tsardömet, som många ryssar trodde skulle gå förlorat till förmån för mer demokratiska krafter.

Den 3 juni 1904 följde Olga sin svårt sjuke man till kurorten Badenweiler i Schwarzwald i Tyskland. Han avled natten till den 15 juli. Man fraktade sedan liket hela vägen till Moskva i en kylvagn för ostron. Tjechov ligger begravd bredvid sin far på Novodevitjekyrkogården, som man hade invigt 1898. Här finns minnesvårdar över många författare, såsom Nikolaj Gogol, Michail Bulgakov och Vladimir Majakovskij.

Novellen ”Damen med hunden” utkom 1899. Den visar hur influenser från Strindberg påverkade Tjechov i en mer naturalistisk inriktning. Enligt Vladimir Nabokov är ”Damen med hunden” en av de bästa novellerna någonsin.

Intrigen består av fyra delar: (1) Gurovs och Anna Sergejevnas möte i Jalta under sensommaren; (2) deras samvaro under hösten; (3) vinter i Moskva och Gurovs resa till staden S; (4) tidig vår och Annas besök i Moskva.

Novellen utspelar sig kring förra sekelskiftet, då Vernets konditori hade fått en ny ägare, Emile Floren, som valde att behålla det inarbetade namnet på verk samheten. Längs havet sträcker sig en strandpromenad med flervåningshus. På gatan forslade hästskjutsar varor till butiker, kaféer och hotell.

Här promenerar Anna Sergejevna med sin vita hund, när Dmitrij Gurov får syn på henne från Vernets paviljong, som är en träbyggnad över vattnet. Spetsen är inte bara förklaringen till hennes promenader, utan också ett signalement, som gör att läsaren ser henne framför sig. På liknande sätt har Gurovs hustru mörka ögonbryn och säger Dimitrij istället för Dmitrij.

Gurov är berättelsens huvudperson, eftersom vi upplever alla händelser genom hans medvetande. Vi får inte veta hur han ser ut, innan han i slutet av novellen råkar få syn på sig själv i en spegel. Vi vet inte vad någon annan tänker eller vad damen med hunden har haft för sig, innan hon dyker upp på strandpromenaden, eller vad hon gör under resan hem. Vi vet bara det hon berättar för Gurov.

Vi får heller aldrig reda på hundens namn, eftersom Gurov inte är särskilt intresserad av den. Vi känner överhuvud taget inte till vad någon heter i förnamn utom Dmitrij och Anna. Uttrycket ”det där förbannade planket” speglar huvud personens känslor genom att blanda hans vokabulär med berättarens. Tjechov låter inte sällan händelseförloppet i novellen färga av sig på språket. En krånglig syntax uttrycker ett komplicerat skeende. Upprepningar förstärker repetitiva mönster i berättelsen (”Upprepad erfarenhet [...] bitter erfarenhet”, ”än uppför, än nedför”).

Att Tjechov var läkare märker man inte minst på beskrivningen av personernas hälsa (”en ögonsjukdom”, ”svårt att sova”, ”hjärtklappning”, ”huvudvärk hela dagen”, ”angående sin kvinnosjukdom”). Tjechov har även blick för allehanda mänskliga svagheter såsom felsägningar, vita lögner och dubbelmoral.

Väl valda repliker både avslöjar personernas karaktärsdrag och kontrasterar mot dessa. Gurov använder uttrycket ”En lägre ras” om kvinnor, men det stämmer inte med hans inställning till det motsatta könet. Han blandar ihop Granada i Spanien med Grenada i Västindien, eftersom han inte är lika beläst som hustrun. Hon å sin sida tilltalar honom med det föråldrade Dimitrij, trots att han bär det vanliga namnet Dmitrij. Hustrun beskriver sig själv som tänkande, vilket samtiden såg som en typiskt manlig egenskap. Hon är på många sätt en motsats till damen med hunden. Anna Sergejevna säger inte mycket i början av berättelsen, men pratar sedan desto mer. Hon använder ofta religiösa uttryck som ”djävulen förledde mig” och ”Gud vare med er”. Ämbetsmannen, som Gurov spelar kort med i Moskva, talar hellre om mat än om kvinnor, när denne för detta ämne på tal.

Mat och dryck speglar personernas karaktär: Gurov sitter på Vernets konditori, när han ser damen komma gående. De äter middag på en uteservering, när de blir bekanta. Gurov bjuder den unga Anna Sergejevna på glass och saft. Han skär upp en melonklyfta på hennes hotellrum. I Moskva kan Gurov äta ett skrovmål, som består av kött och korb, medan han luktar med avsmak på den rökta stören. (Receptet på seljanka i panna stod att läsa i en rysk kokbok året innan Tjechov skrev novellen.) Barnen dricker te, innan de går till skolan, och Gurov beställer samma dryck på hotellrummet, när Anna Sergejevna besöker honom i Moskva. Teet erinrar om Sidney Jones operett *The Geisha: A Story of a Tea House* (1896), som Tjechov såg i Jalta 1899, och som förekommer i novellen. Operetten skildrar hur marinofficeren Reggie Fairfax inleder ett förhållande med geishan O Mimosa San, som han har träffat på ett tehus i Japan. Hon är redan förälskad i en japansk soldat, och Fairfax har en fästmö i London. Även Anna Sergejevnas blombukett och japanska parfym anknyter till geisha motivet.

Intertextuellt anknyter "Damen med hunden" till Strindbergs *Fröken Julie*, som Tjechov var förtrogen med, redan innan han fick Sjavrovas översättning i sin hand. Han beundrade Strindbergs dramatik men ogillade dennes kvinnosyn. En blinkning till den svenske kvinnohataren finns i Gurovs replik "En lägre ras".

I likhet med *Fröken Julie* handlar "Damen med hunden" om ett utom äktenskapligt förhållande, men Tjechov har, liksom Gustave Flaubert i romanen *Madame Bovary* (1857), ingen färdig moral. Anna Sergejevna kallar sin man "en lakej", när hon är ensam med Gurov. Hos Strindberg tilltalar Julie sin älskare med orden "Lakej, domestik, stig upp när jag talar!" Samtidigt erinrar "Damen med hunden" om Victoria Benedictssons (1850–88) tragiska livsöde, som inspirerade Strindberg till slutet på *Fröken Julie*. Benedictsson hade vid 21 års ålder gift sig med en änkling, som var postmästare i Hörby. På 1880-talet reste hon till Danmark för att förverkliga sina författardrömmar. I Köpenhamn träffade hon den danske kritikern Georg Brandes (1842–1927), vars princip om en ny realism skulle få betydelse för Strindbergs och Henrik Ibsens estetik. Benedictsson och Brandes inledde ett förhållande, som varade i två år, tills hon valde att skära halsen av sig på ett hotellrum i Köpenhamn.

Till skillnad från Strindbergs drama, som utspelar sig under en enda mid sommarnatt, tilldrar sig "Damen med hunden" under fyra årstider med början på sensommaren. Tjechov betonar på detta sätt livets kretslopp snarare än individens undergång. Budskapet är att det ofta finns en fortsättning, då vi hade väntat oss ridå. Det som ser ut att vara slutet är inte sällan bara början. Man måste kunna förlåta och gå vidare. Hjärtats övertygelse är viktigare än läpparnas bekännelse.

Olika uttryck för sömn förekommer på flera ställen i novellen ("när han hade lagt sig för att sova", "blinkade sömnigt en lanterna", "den eviga sömn, som väntar oss"). Den nattliga vilan symboliserar traditionellt döden men också frälsning. Gurov tycker att kärleken gör honom till en ny och bättre människa, ett tema som förekommer även hos Dante.

En symbol, som "Damen med hunden" tycks ha övertagit från *Fröken Julie* ("Så inträffade den stora eldsvådan som ni hört omtalas"), är elden (som i Brandes). Konditoriet, där Gurov sitter, brann ner 1896, men ägaren Edmund Vernet lät bygga upp träkonstruktionen till säsongen därpå. Likaledes förstörde en eldsvåda 1882 tsargodset i Oreanda, innan den dåvarande ägaren Konstantin Nikolajevitj i brist på pengar lät uppföra en kyrka på platsen, där Gurov och Anna Sergejevna sätter sig mitt i natten. Andra exempel är den rykande ångbåten, expresstågets ljus, den rökta stören, Anna Sergejevnas rökande make samt fimparna och röken i trapphuset på teatern.

Den sparsmakade färgskalan framhäver samtidigt huvudpersonernas isolering och ensamhet. Anna Sergejevna har grå ögon och en grå klänning, men i Jalta är vattnet syrenfärgat med ett gyllene band. Planket som omger huset, där hon bor, är grått och har spikar. Mattan på hotellrummet i S är grå liksom filten. Skulpturen på skrivbordet i rummet på stadens hotell är grå av damm. Gurovs huvud har börjat gråna, men hotellbudet bär en röd mössa, och hotellet Slavjanskij Bazar, där de träffas i Moskva, ligger på en gata som förbinder Röda Torget med Lubjankatorget. Paradoxalt nog är hunden vit. I Moskva är gatorna vita av snö. Slutet på berättelsen är ett oskrivet blad.

6

NOTER TILL ÖVERSÄTTNINGEN

Sid 3. "ett nytt ansikte hade visat sig på strandpromenaden"...

Strandpromenaden är det viktigaste promenadstråket och en av de äldsta gatorna i Jalta, som redan på 1800-talet var en populär badort vid Svarta havet. Anton Tjechov flyttade 1898 från Moskva till Jalta, där han lät bygga en datcha.

Sid. 4 ”en kortväxt blondin i barett”...

En barett är en platt, rund eller kantig huvudbonad, som härstammar från medeltiden. Kantighet utmärker Anna Sergejevnas karaktär. Baretten är samtidigt ett signalement, som gör att vi omedelbart känner igen henne i berättelsen.

”på Vernets paviljong”...

Fransmannen Edmund Vernet hade 1886 på en träkaj över vattnet öppnat ett konditori med servering, som Tjechov frekventerade. Byggnaden brann ner 1896, men redan till säsongen därpå hade man återställt träkonstruktionen. Emile Floren övertog verksamheten 1898 men behöll det inarbetade namnet.

”efter henne sprang en vit spets”...

Tjechov låter ofta innehållet färga av sig på språket. Formuleringen ”vit spets” står sist i satsen och påminner om hur hunden springer bakom sin ägare. Detta är ännu ett av Anna Sergejevnas signalement i berättelsen. En typisk vit spets är samojedhunden, som har fått sitt namn efter de samojediska folken i norra Ryssland och Sibirien.

”resonerade Gurov”...

Gurov är den ende i berättelsen vars tankar vi vet något om. Det tyder på att han är huvudpersonen.

”en lång kvinna med mörka ögonbryn”...

Hustruns mörka ögonbrynen är ytterligare ett återkommande signalement. Hon är motsatsen till Anna Sergejevna: mörkhårig, lång, rak och förmodligen ungefär lika gammal som Gurov.

”använde moderniserad stavning”...

Efter oktoberrevolutionen 1917 genomgick ryska språket en omfattande stavningsreform, men redan på 1800-talet diskuterade Jakov Grot en standardisering av ryskans stavning.

”kallade inte maken Dmitrij”...

Namnet Dmitrij kommer av kyrkslaviskans Dimitrij.

”en lägre ras”...

Gurovs yttrande påminner om August Strindbergs kvinnoosyn, som Tjechov ogillade. I ett brev till Maksim Gorkij den 9 maj 1899 uttrycker Tjechov dock sin beundran för Strindbergs drama *Fröken Julie*, som han nyss hade läst i en översättning av den 25-åriga författaren Elena Sjavrova, som hade skickat texten till honom i Moskva. Hon skulle senare söka upp honom i Jalta.

”Upprepad erfarenhet, i själva verket bitter erfarenhet”...

När berättaren talar om upprepning, illustrerar även ordvalet detta.

”ett stort problem, som är ytterst komplicerat”...

Syntaxen i denna mening speglar hur allt blir komplicerat. I ryskan, som har sex kasus, är det enklare att konstruera långa meningar än i svenskan.

”Och så en kväll när han åt middag”...

Den 18 juli 1889 hade Tjechov i Jalta för första gången mött Sjavrova, som var på samma restaurang som han. Hon ville att Tjechov skulle läsa hennes nyskrivna novell ”Sophie”. ”Damen med hunden” är löst baserad på Tjechovs och Elenas vänskap.

Sid 5. ”städer som Beljov eller Zjizdra”...

Det märks på Gurovs och Annas Sergejevnas samtal att de ännu inte känner varandra särskilt väl. Hans kritik av ”borgarbrackan” träffar ju även henne. Beljov och Zjizdra var provinsiella städer i västra Ryssland. Namnet Beljov förekommer i en krönika från 1147, medan Zjizdra fick stadsprivilegier 1777.

”kommer från Grenada”...

Gurov syftar förmodligen på Granada i södra Spanien, som hyser borg- och slottsområdet Alhambra, ett av världens främsta arkitektoniska verk. Grenada

Elena Sjavrova sökte upp Tjechov i Jalta.

däremot är en östat i Västindien. Tjechov använder medvetet felsägningar och felsyftningar som en del av sin realistiska berättarteknik.

”sträckte sig ett gyllene band över vattnet”...

I Jalta är färgerna starkare än i Moskva och S, där allt går i grått eller är ”som på vintern”.

”på en privat opera men slutat”...

Berättelsen handlar om att vara instängd och kringskuren men också om att börja om på nytt.

”vid guvernementets verkställande utskott”...

Zemskaja uprava var det verkställande utskottet i de ryska länen.

Sid. 6 ”att hon hette Anna Sergejevna”...

Sergejevna är Annas fadersnamn. Hennes efternamn är von Diederitz. Tilltalet Anna Sergejevna tyder på att hon och Gurov ännu njar varandra.

”de vackra grå ögonen”...

Anna Sergejevnas värld går i grått, som även är färgen på hennes ögon. Färgen anknyter till till rök och aska.

”tänkte han och somnade”...

Sömn och vila är ett centralt motiv i berättelsen.

Sid 7. ”bjöd Anna Sergejevna [...] på glass”...

Den moderna typen av glass hade funnits i Ryssland sedan 1700-talet. Värme och kyla är ett av många kontrasterande inslag i Tjechovs novell.

”äldre damer hade klätt sig ungdomligt”...

Ungdom och åldrande är ännu ett återkommande inslag i berättelsen.

Sid 8. ”där var många generaler”...

Uniformer och kulisser är ytterligare ett ledmotiv.

”till följd av sjögång”...

De fyra elementen, dvs luft, vatten, eld och jord, lyfter fram olika typer av känslor i berättelsen. Här är vind och vågor upprörda eller exalterade.

”sedan tappade hon lornjetten i vimlet”...

Att Anna Sergejevna tappar lornjetten i folkträngseln antyder att den går sönder. Det är flera saker i berättelsen som har brunnit eller är trasiga. Ögon och seende är ett annat tema.

”stod tyst och luktade på blommorna”...

Blommor och frukt antyder att årstiden är sensommar eller tidig höst. I Moskva och S doftar det fisk och tobak.

”plötsligt omfamnade han henne”...

Stycket består av en enda mening, eftersom allt sker i ett svep.

”parfym, som hon hade köpt i en japansk affär”...

Tjechov introducerar geisha-motivet tidigt i berättelsen. Liksom denna typ av glädjeflicka, som man förknippar med blommor, är parfymen japansk.

”påminde honom om fiskfjäll”...

Enligt folktron hade sjöjungfrur fiskstjärt och lockade sjömän i fördärvet. Gurov föredrar kötträtter.

Sid 9 ”alldeles som synderskan på en gammal målning”...

Maria Magdalena är ett vanligt motiv inom konsten, där man framställer henne som en botfärdig synderska med långt hår. Hon förekommer på målningar av Tizian, Aleksandr Ivanov med flera.

”i rummet fanns en vattenmelon”...

Frukt är en traditionell symbol för fortplantning, medan ljuset och kniven på bordet symboliserar erotik och död. Samtidigt erinrar fruktkniven om Strindbergs *Fröken Julie*, där Jean räcker Julie en rakkniv.

”att högakta dig”...

Gurov duar här Anna Sergejevna för första gången, medan hon fortsätter att nia honom. Till skillnad från Jean i Strindbergs *Fröken Julie* och i likhet med Dantes

pilgrim i *La Commedia* förändrar kärleken Gurov till det bättre. Denna karaktärsutveckling tyder på att Gurov är berättelsens huvudperson.

”Nyfikenheten brände mig”...

Metaforen anknyter till ljuset, som brinner på bordet.

”en oanständig och usel kvinna”...

En dubbelmoral, där man såg kvinnor antingen som ärbara eller som fallna, var vanlig kring förra sekelskiftet.

”jag vet inte själv vad jag gör”...

Anna Sergejevnas sätt att uttrycka sina tankar förebådar James Joyces och andra modernisters *inre monolog*.

”djävulen frestade mig”...

På ryska säger Anna Sergejevna att ”det orena frestade mig”. Fastän det inte är hennes avsikt låter det som om hon syftar på Gurov.

Sid 10. ”de började båda skratta”...

Skratt och gråt förekommer på flera ställen i berättelsen. Dessa uttryck brukar man förknippa med komedi respektive tragedi i det antika dramat. Hos Tjechov finns ingen sådan åtskillnad mellan genrer.

”med sina cypresser”...

Cypressen är ett barrträd, som kännetecknar många kyrkogårdar.

”en barkass gungade på vågorna”...

En barkass är en större, starkt byggd båt.

”blinkade sömnigt en lanterna”...

Ytterligare en av många anspelningar på sömn i berättelsen.

”begav sig till Oreanda”...

Rysslands tsar Nikolaj I lät 1842 på Krim uppföra ett palats åt sin hustru Alexandra Fjodrovna. Efter att godset brunnit ner 1882 lät den dåvarande ägaren, storhertig

Konstantin Nikolajevitj, uppföra en kyrka på platsen. I novellen symboliserar ruinen och kyrkan Gurovs och Anna Sergejevnas vilja att börja om på nytt.

”på tavlan stod det von Diederitz”...

Tyska invandrare utgjorde en betydande minoritetsgrupp i dåtidens Ryssland. De uppgick vid en folkräkning 1914 till 2 416 290 invånare.

”själv är han ortodox”...

Rysk-ortodoxa kyrkan har en stark samhörighet med rysk kultur.

”ett fartyg [...] från Feodosia”...

Feodosia är en hamnstad på Krims sydkust.

”hon sov dåligt och hade hjärklappning”...

Här märker man att Tjechov var läkare till yrket. Sömn i olika former anknyter till temat pånyttfödelse.

”sysslösa, eleganta och mätta människor”...

Texten anspelar på de sju dödssynderna: högmod, girighet, vällust, avund (svartsjuka), frosseri, vrede och lättja. Andra exempel är: ”oroad [...] av svartsjuka”; “det ohyfsade högmodet”; ”irriterad hånade han sig själv”.

Sid 11. ”vattenfallet”...

Utjan-Su är ett vattenfall på 98 meter i en flod med samma namn, som flyter genom Krimbergen.

”på expresståget och andra signalen genljudit”...

På ryska teatrar ringde man tre gånger i en klocka, innan ridån gick upp.

Sid 13. ”I Moskva var allt som på vintern”...

Novellens kapitel svarar mot fyra årstider: sensommar, höst, vinter och tidig vår. De två första kapitlen utspelar sig i Jalta, de två sista huvudsakligen i Moskva.

”strövade längs gatan Petrovka”...

Petrovka är en av de äldsta gatorna i centrala Moskva.

Sid 14. ”en hel portion seljanka i panna”...

Moskovskaja seljanka na skovorode är en kötträtt, som enligt ett recept från 1898 innehåller 900 g surkål, 115 g smör, 1 gul lök, lite vetemjöl, 900 g hackat kött av olika sorter (nötkött, fläsk, fågel), 100 g skivad korv, 2 skivade saltgurkor, 10 små ättiksgurkor, 10 st oliver, 10 bitar inlagd svamp och 1–3 bitar tryffel.

”När han en natt lämnade akademikerklubben”...

Detta var en typ av herrklubb, eftersom kvinnor i regel inte hade tillträde till högre utbildning.

Sid 15. ”något slags stubbsvansad, vingklippt tillvaro”...

När berättaren talar om enformiga samtal använder han stilfigurerna *exclamatio* och *anafor*, som ger korta ofullständiga meningar, där frasen ”alltid om samma sak” återkommer.

”som om man satt på dårhus eller i fängelse”...

Ordagrant står ”på dårhus eller i fångkompani”. Det sistnämnda var en bestraffning, som i Ryssland förekom i militär form från 1823 och i civil form 1830–70.

”golvet var täckt med grått armétyg”...

Gurovs hotellvistelse erinrar om hur Anna Sergejevnas värld består av unifomer, ridåer och kulisser.

”huvudet var avslaget”...

Victoria Benedictsson självmord med hjälp av en rakkniv, inspirerade Strindberg till avslutningen av *Fröken Julie*.

“ett grått och långsmalt plank med spikar”...

Planket och spikarna erinrar om korsfästelse och anknyter till teman som död och uppståndelse.

Sid 16. ”i dag är en ledig för ämbetsmän”...
Gurov vet att det är helgdag för statligt
anställda, eftersom han brukar spela kort
med en statstjänsteman.

”av upprördhet kunde han inte komma ihåg
vad hunden hette”...

Läsaren upplever berättelsen genom Gurovs
medvetande och får inte veta vad hunden
heter, eftersom han aldrig har lagt det på
minnet.

”det här förbannade planket”...

Berättaren blandar sin egen röst med Gurovs
språkbruk i en litterär teknik som på tyska
heter *erlebte Rede*, dvs levande
framställning.

”en billig grå sjukhusliknande filt”...

Filten och det grå armétyget på golvet
erinrar om Gurovs formulering ”på dårhus eller i fångkompani” tidigare i berättelsen.

”en affisch med mycket stora bokstäver”...

Operetten *The Geisha: A Story of a Tea House* var en musikalisk komedi, som hade
urpremiär den 25 april 1896 på Daly's Theatre i London. Sidney Jones skrev musiken
till ett libretto av Owen Hall och sångtexter av Harry Greenbank. Historien utspelar
sig i Japan, där en brittisk officer, som är förlovad med en annan kvinna, förälskar sig
i en geisha, som arbetar i ett tehus. Tjechov såg operetten, när den hade premiär i
Jalta 1899.

”var luften dimmig ända upp till ljuskronorna”...

Dimman i teatersalongen framhäver teman som rökridåer och instängdhet.

”bakom ett förhänge”...

Teatern består inte bara av kulisser utan även av ridåer och förhängen.

Partitur till Sydney Jones operett.

Sid 17. ”gick mannen ut för att röka”...

Liksom ångbåten i andra kapitlet bolmar den äkta mannen rök.

”kringspridd doft av cigarr- och cigarettfimpar”...

I S är dofter och miljöer mindre angenäma än i Jalta.

Sid 19. ”framme i Moskva tog hon in på Slavjanskij Bazar”...

Detta var namnet ett hotell med tillhörande restaurang på *Nikolskaja ulitsa* nr 17 i Moskva. Byggnaden är från 1873.

Sid 20. ”ett hotellbud i röd mössa”...

Hotellbuden hade vid denna tid en särskild uniform, men rött är även kärlekens färg.

”i de övre atmosfäriska luftlagren är en helt annan temperatur”...

Än en gång symboliserar väderleken Gurovs och Anna Sergejevnas känslor. De våta snöflingorna erinrar om hennes tårar men anknyter även till teman som består i att dölja sanningen och börja om på nytt.

”deras kyss var lång och utdragen”...

Tjechov drar ut på meningen för att illustrera den långa kyssen.

Sid 21. ”de skulle komma med te åt honom”...

Teet anknyter till geisha-motivet tidigare i berättelsen.

”fick syn på sig själv i en spegel”...

Det är först när Gurov på detta sätt får se sig själv, som läsaren får veta något om hur han ser ut.

”som två flyttfåglar, hane och hona, som man hade fångat”...

Metaforen erinrar om grönsiskan i Strindbergs *Fröken Julie*. Tjechov hade i sin ungdom försörjt sig på att fånga och sälja steglitsor.

”De förlät varandra för det de skämdes för i det förflutna”...

Formuleringen anknyter i viss mån till en kristen uppfattning om förlåtelse och nåd.

ДАМА С СОБАЧКОЙ

I.

Говорили, что на набережной появилось новое лицо: дама с собачкой. Дмитрий Дмитрич Гуров, проживший в Ялте уже две недели и привыкший тут, тоже стал интересоваться новыми лицами. Сидя в павильоне у верне, он видел, как по набережной прошла молодая дама, невысокого роста блондинка, в берете; за нею бежал белый шпиц.

И потом он встречал ее в городском саду и на сквере по несколько раз в день. Она гуляла одна, всё в том же берете, с белым шпицем; никто не знал, кто она, и называли ее просто так: дама с собачкой.

«Если она здесь без мужа и без знакомых, — соображал Гуров, — то было бы не лишнее познакомиться с ней».

Ему не было еще сорока, но у него была уже дочь двенадцати лет и два сына-гимназиста. Его женили рано, когда он был еще студентом второго курса, и теперь жена казалась в полтора раза старше его. Это была женщина высокая, с темными бровями, прямая, важная, солидная и, как она сама себя называла, мыслящая. Она много читала, не писала в письмах *ъ*, называла мужа не Дмитрием, а Димитрием, а он втайне считал ее недалекой, узкой, неизящной, боялся ее и не любил бывать дома. изменять ей он начал уже давно, изменял часто и, вероятно, поэтому о женщинах отзывался почти всегда дурно, и когда в его присутствии говорили о них, то он называл их так:

— Низшая раса!

Ему казалось, что он достаточно научен горьким опытом, чтобы называть их как угодно, но всё же без «низшей расы» он не мог бы прожить и двух дней. В обществе мужчин ему было скучно, не по себе, с ними он был неразговорчив, холоден, но когда находился среди женщин, то чувствовал себя свободно и знал, о чем говорить с ними и как держать себя; и даже молчать с ними ему было легко. В его наружности, в характере, во всей его натуре было что-то привлекательное,

неуловимое, что располагало к нему женщин, манило их; он знал об этом, и самого его тоже какая-то сила влекла к ним.

Опыт многократный, в самом деле горький опыт, научил его давно, что всякое сближение, которое вначале так приятно разнообразит жизнь и представляется милым и легким приключением, у порядочных людей, особенно у москвичей, тяжелых на подъем, нерешительных, неизбежно вырастает в целую задачу, сложную чрезвычайно, и положение в конце концов становится тягостным. Но при всякой новой встрече с интересною женщиной этот опыт как-то ускользал из памяти, и хотелось жить, и всё казалось так просто и забавно.

И вот однажды под вечер он обедал в саду, а дама в берете подходила не спеша, чтобы занять соседний стол. Ее выражение, походка, платье, прическа говорили ему, что она из порядочного общества, замужем, в Ялте в первый раз и одна, что ей скучно здесь... В рассказах о нечистоте местных нравов много неправды, он презирал их и знал, что такие рассказы в большинстве сочиняются людьми, которые сами бы охотно грешили, если б умели, но, когда дама села за соседний стол в трех шагах от него, ему вспомнились эти рассказы о легких победах, о поездках в горы, и соблазнительная мысль о скорой, мимолетной связи, о романе с неизвестною женщиной, которой не знаешь по имени и фамилии, вдруг овладела им.

Он ласково поманил к себе шпица и, когда тот подошел, погрозил ему пальцем. Шпиц заворчал. Гуров опять погрозил.

Дама взглянула на него и тотчас же опустила глаза.

— Он не кусается, — сказала она и покраснела.

— Можно дать ему кость? — И когда она утвердительно кивнула головой, он спросил приветливо: — Вы давно изволили приехать в Ялту?

— Дней пять.

— А я уже дотягиваю здесь вторую неделю. Помолчали немного.

— Бремя идет быстро, а между тем здесь такая скука! — сказала она, не глядя на него.

— Это только принято говорить, что здесь скучно. Обыватель живет у себя где-нибудь в Белеве или Жиздре — и ему не скучно, а приедет сюда: «Ах, скучно! Ах, пыль!» Подумаешь, что он из Гренады приехал.

Она засмеялась. Потом оба продолжали есть молча, как незнакомые; но после обеда пошли рядом — и начался шуточный, легкий разговор людей свободных,

довольных, которым всё равно, куда бы ни идти, о чем ни говорить. Они гуляли и говорили о том, как странно освещено море; вода была сиреневого цвета, такого мягкого и теплого, и по ней от луны шла золотая полоса. Говорили о том, как душно после жаркого дня. Гуров рассказал, что он москвич, по образованию филолог, но служит в банке; готовился когда-то петь в частной опере, но бросил, имеет в Москве два дома... А от нее он узнал, что она выросла в Петербурге, но вышла замуж в С., где живет уже два года, что пробудет она в Ялте еще с месяц и за ней, быть может, приедет ее муж, которому тоже хочется отдохнуть. Она никак не могла объяснить, где служит ее муж, — в губернском правлении или в губернской земской управе, и это ей самой было смешно. И узнал еще Гуров, что ее зовут Анной Сергеевной.

Потом у себя в номере он думал о ней, о том, что завтра она, наверное, встретится с ним. так должно быть. Ложась спать, он вспомнил, что она еще так недавно была институткой, училась, всё равно как теперь его дочь, вспомнил, сколько еще несмелости, угловатости было в ее смехе, в разговоре с незнакомым, — должно быть, это первый раз в жизни она была одна, в такой обстановке, когда за ней ходят, и на нее смотрят, и говорят с ней только с одной тайною целью, о которой она не может не догадываться. вспомнил он ее тонкую, слабую шею, красивые, серые глаза.

«Что-то в ней есть жалкое все-таки», — подумал он и стал засыпать.

II.

Прошла неделя после знакомства. Был праздничный день. в комнатах было душно, а на улицах вихрем носилась пыль, срывало шляпы. весь день хотелось пить, и Гуров часто заходил в павильон и предлагал Анне Сергеевне то воды с сиропом, то мороженого. Некуда было деваться.

Вечером, когда немного утихло, они пошли на мол, чтобы посмотреть, как придет пароход. На пристани было много гуляющих; собрались встречать кого-то, держали букеты. и тут отчетливо бросались в глаза две особенности нарядной ялтинской толпы: пожилые дамы были одеты, как молодые, и было много генералов.

По случаю волнения на море пароход пришел поздно, когда уже село солнце, и, прежде чем пристать к молу, долго поворачивался. Анна Сергеевна смотрела в лорнетку на пароход и на пассажиров, как бы отыскивая знакомых, и когда

обращалась к Гурову, то глаза у нее блестели. Она много говорила, и вопросы у нее были отрывисты, и она сама тотчас же забывала, о чем спрашивала; потом потеряла в толпе лорнетку.

Нарядная толпа расходилась, уже не было видно лиц, ветер стих совсем, а Гуров и Анна Сергеевна стояли, точно ожидая, не сойдет ли еще кто с парохода. Анна Сергеевна уже молчала и нюхала цветы, не глядя на Гурова.

— Погода к вечеру стала лучше, — сказал он. — Куда же мы теперь пойдем? Не поехать ли нам куда-нибудь?

Она ничего не ответила.

Тогда он пристально поглядел на нее и вдруг обнял ее и поцеловал в губы, и его обдало запахом и влагой цветов, и тотчас же он пугливо огляделся: не видел ли кто?

— Пойдемте к вам... — проговорил он тихо.

И оба пошли быстро.

У нее в номере было душно, пахло духами, которые она купила в японском магазине. Гуров, глядя на нее теперь, думал: «Каких только не бывает в жизни встреч!» От прошлого у него сохранилось воспоминание о беззаботных, добродушных женщинах, веселых от любви, благодарных ему за счастье, хотя бы очень короткое; и о таких, — как, например, его жена, — которые любили без искренности, с излишними разговорами, манерно, с истерией, с таким выражением, как будто то была не любовь, не страсть, а что-то более значительное; и о таких двухтрех, очень красивых, холодных, у которых вдруг промелькало на лице хищное выражение, упрямое желание взять, выхватить у жизни больше, чем она может дать, и это были не первой молодости, капризные, не рассуждающие, властные, не умные женщины, и когда Гуров охладевал к ним, то красота их возбуждала в нем ненависть и кружева на их белье казались ему тогда похожими на чешую.

Но тут всё та же несмелость, угловатость неопытной молодости, неловкое чувство; и было впечатление растерянности, как будто кто вдруг постучал в дверь. Анна Сергеевна, эта «дама с собачкой», к тому, что произошло, отнеслась как-то особенно, очень серьезно, точно к своему падению, — так казалось, и это было странно и некстати. У нее опустились, завяли черты и по сторонам лица печально висели длинные волосы, она задумалась в унылой позе, точно грешница на старинной картине.

— Нехорошо, — сказала она. — вы же первый меня не уважаете теперь.

На столе в номере был арбуз. Гуров отрезал себе ломоть и стал есть не спеша. Прошло, по крайней мере, полчаса в молчании.

Анна Сергеевна была трогательна, от нее веяло чистотой порядочной, наивной, мало жившей женщины; одинокая свеча, горевшая на столе, едва освещала ее лицо, но было видно, что у нее нехорошо на душе.

— Отчего бы я мог перестать уважать тебя? — спросил Гуров. — ты сама не знаешь, что говоришь.

— Пусть бог меня простит! — сказала она, и глаза у нее наполнились слезами. — Это ужасно.

— Ты точно оправдываешься.

— Чем мне оправдаться? Я дурная, низкая женщина, я себя презираю и об оправдании не думаю. Я не мужа обманула, а самое себя. и не сейчас только, а уже давно обманываю. Мой муж, быть может, честный, хороший человек, но ведь он лакей! Я не знаю, что он делает там, как служит, а знаю только, что он лакей. Мне, когда я вышла за него, было двадцать лет, меня томило любопытство, мне хотелось чего-нибудь получше; ведь есть же, — говорила я себе, — другая жизнь. Хотелось пожить! Пожить и пожить... любопытство меня жгло... вы этого не понимаете, но, клянусь богом, я уже не могла владеть собой, со мной что-то делалось, меня нельзя было удержать, я сказала мужу, что больна, и поехала сюда... и здесь всё ходила, как в угаре, как безумная... и вот я стала пошлой, дрянной женщиной, которую всякий может презирать.

Гурову было уже скучно слушать, его раздражал наивный тон, это покаяние, такое неожиданное и неуместное; если бы не слезы на глазах, то можно было бы подумать, что она шутит или играет роль.

— Я не понимаю, — сказал он тихо, — что же ты хочешь?

Она спрятала лицо у него на груди и прижалась к нему.

— Верьте, верьте мне, умоляю вас... — говорила она. — Я люблю честную, чистую жизнь, а грех мне гадок, я сама не знаю, что делаю. Простые люди говорят: нечистый попутал. и я могу теперь про себя сказать, что меня попутал нечистый.

— Полно, полно... — бормотал он.

Он смотрел ей в неподвижные, испуганные глаза, целовал ее, говорил тихо и ласково, и она понемногу успокоилась, и веселость вернулась к ней; стали оба смеяться.

Потом, когда они вышли, на набережной не было ни души, город со своими кипарисами имел совсем мертвый вид, но море еще шумело и билось о берег; один баркас качался на волнах, и на нем сонно мерцал фонарик.

Нашли извозчика и поехали в Ореанду.

— Я сейчас внизу в передней узнал твою фамилию: на доске написано фон Дидериц, — сказал Гуров. — твой муж немец?

— Нет, у него, кажется, дед был немец, но сам он православный.

В Ореанде сидели на скамье, недалеко от церкви, смотрели вниз на море и молчали. Ялта была едва видна сквозь утренний туман, на вершинах гор неподвижно стояли белые облака. листва не шевелилась на деревьях, кричали цикады, и однообразный, глухой шум моря, доносившийся снизу, говорил о покое, о вечном сне, какой ожидает нас. так шумело внизу, когда еще тут не было ни Ялты, ни Ореанды, теперь шумит и будет шуметь так же равнодушно и глухо, когда нас не будет. И в этом постоянстве, в полном равнодушии к жизни и смерти каждого из нас кроется, быть может, залог нашего вечного спасения, непрерывного движения жизни на земле, непрерывного совершенства. Сидя рядом с молодой женщиной, которая на рассвете казалась такой красивой, успокоенный и очарованный в виду этой сказочной обстановки — моря, гор, облаков, широкого неба, Гуров думал о том, как, в сущности, если вдуматься, всё прекрасно на этом свете, всё, кроме того, что мы сами мыслим и делаем, когда забываем о высших целях бытия, о своем человеческом достоинстве.

Подошел какой-то человек — должно быть, сторож, — посмотрел на них и ушел. и эта подробность показалась такой таинственной и тоже красивой. видно было, как пришел пароход из Феодосии, освещенный утренней зарей, уже без огней.

— Роса на траве, — сказала Анна Сергеевна после молчания.

— Да. Пора домой.

Они вернулись в город.

Потом каждый полдень они встречались на набережной, завтракали вместе, обедали, гуляли, восхищались морем. Она жаловалась, что дурно спит и что у нее тревожно бьется сердце, задавала всё одни и те же вопросы, волнуемая то ревностью, то страхом, что он недостаточно ее уважает. И часто на сквере или в саду, когда вблизи их никого не было, он вдруг привлекал ее к себе и целовал страстно. Совершенная праздность, эти поцелуи среди белого дня, с оглядкой и

страхом, как бы кто не увидел, жара, запах моря и постоянное мелькание перед глазами праздных, нарядных, сытых людей точно переродили его; он говорил Анне Сергеевне о том, как она хороша, как соблазнительна, был нетерпеливо страстен, не отходил от нее ни на шаг, а она часто задумывалась и всё просила его сознаться, что он ее не уважает, нисколько не любит, а только видит в ней пошлую женщину. Почти каждый вечер попозже они уезжали куда-нибудь за город, в Ореанду или на водопад; и прогулка удавалась, впечатления неизменно всякий раз были прекрасны, величавы.

Ждали, что приедет муж. Но пришло от него письмо, в котором он извещал, что у него разболелись глаза, и умолял жену поскорее вернуться домой. Анна Сергеевна заторопилась.

— Это хорошо, что я уезжаю, — говорила она Гурову. — Это сама судьба.

Она поехала на лошадах, и он провожал ее. Ехали целый день. Когда она садилась в вагон курьерского поезда и когда пробил второй звонок, она говорила:

— Дайте, я погляжу на вас еще... Погляжу еще раз. вот так.

Она не плакала, но была грустна, точно больна, и лицо у нее дрожало.

— Я буду о вас думать... вспоминать, — говорила она. — Господь с вами, оставайтесь. Не поминайте лихом. Мы навсегда прощаемся, это так нужно, потому что не следовало бы вовсе встречаться. Ну, господь с вами.

Поезд ушел быстро, его огни скоро исчезли, и через минуту уже не было слышно шума, точно всё сговорилось нарочно, чтобы прекратить поскорее это сладкое забытие, это безумие. И, оставшись один на платформе и глядя в темную даль, Гуров слушал крик кузнечиков и гудение телеграфных проволок с таким чувством, как-будто только что проснулся. и он думал о том, что вот в его жизни было еще одно похождение или приключение, и оно тоже уже кончилось, и осталось теперь воспоминание... Он был растроган, грустен и испытывал легкое раскаяние; ведь эта молодая женщина, с которой он больше уже никогда не увидится, не была с ним счастлива; он был приветлив с ней и сердечен, но всё же в обращении с ней, в его тоне и ласках сквозила тенью легкая насмешка, грубоватое высокомерие счастливого мужчины, который к тому же почти вдвое старше ее. всё время она называла его добрым, необыкновенным, возвышенным; очевидно, он казался ей не тем, чем был на самом деле, значит, невольно обманывал ее...

Здесь на станции уже пахло осенью, вечер был прохладный.

«Пора и мне на север, — думал Гуров, уходя с платформы. — Пора!»

III.

Дома в Москве уже всё было по-зимнему, топили печи, и по утрам, когда дети собирались в гимназию и пили чай, было темно, и няня ненадолго зажигала огонь. Уже начались морозы. Когда идет первый снег, в первый день езды на санях, приятно видеть белую землю, белые крыши, дышится мягко, славно, и в это время вспоминаются юные годы. У старых лип и берез, белых от инея, добродушное выражение, они ближе к сердцу, чем кипарисы и пальмы, и вблизи них уже не хочется думать о горах и море.

Гуров был москвич, вернулся он в Москву в хороший, морозный день, и когда надел шубу и теплые перчатки и прошелся по Петровке, и когда в субботу вечером услышал звон колоколов, то недавняя поездка и места, в которых он был, утерали для него всё очарование. Мало-помалу он окунулся в московскую жизнь, уже с жадностью прочитывал по три газеты в день и говорил, что не читает московских газет из принципа. Его уже тянуло в рестораны, клубы, на званые обеды, юбилеи, и уже ему было лестно, что у него бывают известные адвокаты и артисты и что в докторском клубе он играет в карты с профессором. Уже он мог съесть целую порцию селянки на сковородке...

Пройдет какой-нибудь месяц, и Анна Сергеевна, казалось ему, покроется в памяти туманом и только изредка будет сниться с трогательной улыбкой, как снились другие. Но прошло больше месяца, наступила глубокая зима, а в памяти всё было ясно, точно расстался он с Анной Сергеевной только вчера. и воспоминания разгорались всё сильнее. Доносились ли в вечерней тишине в его кабинет голоса детей, приготовлявших уроки, слышал ли он романс или орган в ресторане, или завывала в камине метель, как вдруг воскресало в памяти всё: и то, что было на молу, и раннее утро с туманом на горах, и пароход из Феодосии, и поцелуи. Он долго ходил по комнате и вспоминал, и улыбался, и потом воспоминания переходили в мечты, и прошедшее в воображении мешалось с тем, что будет. Анна Сергеевна не снилась ему, а шла за ним всюду, как тень, и следила за ним. Закрывши глаза, он видел ее, как живую, и она казалась красивее, моложе, нежнее, чем была; и сам он казался себе лучше, чем был тогда, в Ялте. Она по вечерам глядела на него из книжного шкапа, из камина, из угла, он слышал ее дыхание, ласковый шорох ее одежды. На улице он провожал взглядом женщин, искал, нет ли похожей на нее...

И уже томило сильное желание поделиться с кем-нибудь своими воспоминаниями. Но дома нельзя было говорить о своей любви, а вне дома — не с кем. Не с жильцами же и не в банке. и о чем говорить? разве он любил тогда? разве было что-нибудь красивое, поэтическое, или поучительное, или просто интересное в его отношениях к Анне Сергеевне? и приходилось говорить неопределенно о любви, о женщинах, и никто не догадывался, в чем дело, и только жена шевелила своими темными бровями и говорила:

— Тебе, Димитрий, совсем не идет роль фата.

Однажды ночью, выходя из докторского клуба со своим партнером, чиновником, он не удержался и сказал:

— Если б вы знали, с какой очаровательной женщиной я познакомился в Ялте!

Чиновник сел в сани и поехал, но вдруг обернулся и окликнул:

— Дмитрий Дмитрич!

— Что?

— А давеча вы были правы: осетринато с душком! Эти слова, такие обычные, почему-то вдруг возмутили Гурова, показались ему унижительными, нечистыми. Какие дикие нравы, какие лица! Что за бестолковые ночи, какие неинтересные, незаметные дни! Неистовая игра в карты, обжорство, пьянство, постоянные разговоры всё об одном. Ненужные дела и разговоры всё об одном отхватывают на свою долю лучшую часть времени, лучшие силы, и в конце концов остается какая-то куцая, бескрылая жизнь, какая-то чепуха, и уйти и бежать нельзя, точно сидишь в сумасшедшем доме или в арестантских ротах!

Гуров не спал всю ночь и возмущался и затем весь день провел с головной болью. и в следующие ночи он спал дурно, всё сидел в постели и думал или ходил из угла в угол. Дети ему надоели, банк надоел, не хотелось никуда идти, ни о чем говорить.

В декабре на праздниках он собрался в дорогу и сказал жене, что уезжает в Петербург хлопотать за одного молодого человека, — и уехал в С. Зачем? Он и сам не знал хорошо. Ему хотелось повидаться с Анной Сергеевной и поговорить, устроить свидание, если можно.

Приехал он в С. Утром и занял в гостинице лучший номер, где весь пол был обтянут серым солдатским сукном и была на столе чернильница, серая от пыли, со всадником на лошади, у которого была поднята рука со шляпой, а голова отбита.

Швейцар дал ему нужные сведения: фон Дидериц живет на Старо-Гончарной улице, в собственном доме — это недалеко от гостиницы, живет хорошо, богато, имеет своих лошадей, его все знают в городе. Швейцар выговаривал так: Дрыдыриц.

Гуров не спеша пошел на Старо-Гончарную, отыскал дом. Как раз против дома тянулся забор, серый, длинный, с гвоздями.

«От такого забора убежишь», — думал Гуров, поглядывая то на окна, то на забор.

Он соображал: сегодня день неприсутственный, и муж, вероятно, дома. Да и всё равно, было бы бестактно войти в дом и смутить. Если же послать записку, то она, пожалуй, попадет в руки мужу, и тогда всё можно испортить. лучше всего положиться на случай. и он всё ходил по улице и около забора и поджидал этого случая. Он видел, как в ворота вошел нищий и на него напали собаки, потом, час спустя, слышал игру на рояли, и звуки доносились слабые, неясные. Должно быть, Анна Сергеевна играла.

Парадная дверь вдруг отворилась, и из нее вышла какая-то старушка, а за нею бежал знакомый белый шпиц. Гуров хотел позвать собаку, но у него вдруг забилося сердце, и он от волнения не мог вспомнить, как зовут шпица.

Он ходил и всё больше и больше ненавидел серый забор, и уже думал с раздражением, что Анна Сергеевна забыла о нем и, быть может, уже развлекается с другим, и это так естественно в положении молодой женщины, которая вынуждена с утра до вечера видеть этот проклятый забор. Он вернулся к себе в номер и долго сидел на диване, не зная, что делать, потом обедал, потом долго спал.

«Как всё это глупо и беспокойно, — думал он, проснувшись и глядя на темные окна; был уже вечер. — вот и выспался зачем-то. Что же я теперь ночью буду делать?»

Он сидел на постели, покрытой дешевым серым, точно больничным одеялом, и дразнил себя с досадой:

«Вот тебе и дама с собачкой... вот тебе и приключение... вот и сиди тут».

Еще утром, на вокзале, ему бросилась в глаза афиша с очень крупными буквами: шла в первый раз «Гейша». Он вспомнил об этом и поехал в театр.

«Очень возможно, что она бывает на первых представлениях», — думал он.

Театр был полон. И тут, как вообще во всех губернских театрах, был туман повыше люстры, шумно беспокоилась галерка; в первом ряду перед началом

представления стояли местные франты, заложив руки назад; и тут, в губернаторской ложе, на первом месте сидела губернаторская дочь в боа, а сам губернатор скромно прятался за портьерой, и видны были только его руки; качался занавес, оркестр долго настраивался. всё время, пока публика входила и занимала места, Гуров жадно искал глазами.

Вошла и Анна Сергеевна. Она села в третьем ряду, и когда Гуров взглянул на нее, то сердце у него сжалось, и он понял ясно, что для него теперь на всем свете нет ближе, дороже и важнее человека; она, затерявшаяся в провинциальной толпе, эта маленькая женщина, ничем не замечательная, с вульгарною лорнеткой в руках, наполняла теперь всю его жизнь, была его горем, радостью, единственным счастьем, какого он теперь желал для себя; и под звуки плохого оркестра, дрянных обывательских скрипок он думал о том, как она хороша. Думал и мечтал.

Вместе с Анной Сергеевной вошел и сел рядом молодой человек с небольшими бакенами, очень высокий, сутулый; он при каждом шаге покачивал головой и, казалось, постоянно кланялся. вероятно, это был муж, которого она тогда в Ялте, в порыве горького чувства, обозвала лакеем. И в самом деле, в его длинной фигуре, в бакенах, в небольшой лысине было что-то лакейски-скромное, улыбался он сладко, и в петлице у него блестел какой-то ученый значок, точно лакейский номер.

В первом антракте муж ушел курить, она осталась в кресле. Гуров, сидевший тоже в партере, подошел к ней и сказал дрожащим голосом, улыбаясь насильно:

— Здравствуйте.

Она взглянула на него и побледнела, потом еще раз взглянула с ужасом, не веря глазам, и крепко сжала в руках вместе веер и лорнетку, очевидно, борясь с собой, чтобы не упасть в обморок. Оба молчали. Она сидела, он стоял, испуганный ее смущением, не решаясь сесть рядом. Запели настраиваемые скрипки и флейта, стало вдруг страшно, казалось, что из всех лож смотрят.

Но вот она встала и быстро пошла к выходу; он — за ней, и оба шли бестолково, по коридорам, по лестницам, то поднимаясь, то спускаясь, и мелькали у них перед глазами какие-то люди в судейских, учительских и удельных мундирах, и всё со значками; мелькали дамы, шубы на вешалках, дул сквозной ветер, обдавая запахом табачных окурков. и Гуров, у которого сильно билось сердце, думал:

«О господи! и к чему эти люди, этот оркестр...»

И в эту минуту он вдруг вспомнил, как тогда вечером на станции, проводив Анну Сергеевну, говорил себе, что всё кончилось и они уже никогда не увидятся. Но как еще далеко было до конца!

На узкой, мрачной лестнице, где было написано «Ход в амфитеатр», она остановилась.

— Как вы меня испугали! — сказала она, тяжело дыша, всё еще бледная, ошеломленная. — О, как вы меня испугали! Я едва жива. Зачем вы приехали? Зачем?

— Но поймите, Анна, поймите... — проговорил он вполголоса, торопясь. — Умоляю вас, поймите...

Она глядела на него со страхом, с мольбой, с любовью, глядела пристально, чтобы покрепче задержать в памяти его черты.

— Я так страдаю! — продолжала она, не слушая его. — Я всё время думала только о вас, я жила мыслями о вас. И мне хотелось забыть, забыть, но зачем, зачем вы приехали?

Повыше, на площадке, два гимназиста курили и смотрели вниз, но Гурову было всё равно, он привлек к себе Анну Сергеевну и стал целовать ее лицо, щеки, руки.

— Что вы делаете, что вы делаете! — говорила она в ужасе, отстраняя его от себя. — Мы с вами обезумели. Уезжайте сегодня же, уезжайте сейчас... Заклинаю вас всем святым, умоляю... Сюда идут!

По лестнице снизу вверх кто-то шел.

— Вы должны уехать... — продолжала Анна Сергеевна шёпотом. — Слышите, Дмитрий Дмитрич? Я приеду к вам в Москву. Я никогда не была счастлива, я теперь несчастна и никогда, никогда не буду счастлива, никогда! Не заставляйте же меня страдать еще больше! Клянусь, я приеду в Москву. А теперь расстанемся! Мой милый, добрый, дорогой мой, расстанемся!

Она пожала ему руку и стала быстро спускаться вниз, всё оглядываясь на него, и по глазам ее было видно, что она в самом деле не была счастлива... Гуров постоял немного, прислушался, потом, когда всё утихло, отыскал свою вешалку и ушел из театра.

IV.

Анна Сергеевна стала приезжать к нему в Москву. Раз в два-три месяца она уезжала из С. и говорила мужу, что едет посоветоваться с профессором насчет

своей женской болезни, — и муж верил и не верил. Приехав в Москву, она останавливалась в «Славянском базаре» и тотчас же посылала к Гурову человека в красной шапке. Гуров ходил к ней, и никто в Москве не знал об этом.

Однажды он шел к ней таким образом в зимнее утро (посыльный был у него накануне вечером и не застал). С ним шла его дочь, которую хотелось ему проводить в гимназию, это было по дороге. Валил крупный мокрый снег.

— Теперь три градуса тепла, а между тем идет снег, — говорил Гуров дочери. — Но ведь это тепло только на поверхности земли, в верхних же слоях атмосферы совсем другая температура.

— Папа, а почему зимой не бывает грома?

Он объяснил и это. Он говорил и думал о том, что вот он идет на свидание и ни одна живая душа не знает об этом и, вероятно, никогда не будет знать. У него были две жизни: одна явная, которую видели и знали все, кому это нужно было, полная условной правды и условного обмана, похожая совершенно на жизнь его знакомых и друзей, и другая — протекавшая тайно. и по какому-то странному стечению обстоятельств, быть может, случайному, всё, что было для него важно, интересно, необходимо, в чем он был искренен и не обманывал себя, что составляло зерно его жизни, происходило тайно от других, всё же, что было его ложью, его оболочкой, в которую он прятался, чтобы скрыть правду, как, например, его служба в банке, споры в клубе, его «низшая раса», хождение с женой на юбилеи, — всё это было явно. И по себе он судил о других, не верил тому, что видел, и всегда предполагал, что у каждого человека под покровом тайны, как под покровом ночи, проходит его настоящая, самая интересная жизнь. Каждое личное существование держится на тайне, и, быть может, отчасти поэтому культурный человек так нервно хлопочет о том, чтобы уважалась личная тайна.

Проводив дочь в гимназию, Гуров отправился в «Славянский базар». Он снял шубу внизу, поднялся наверх и тихо постучал в дверь. Анна Сергеевна, одетая в его любимое серое платье, утомленная дорогой и ожиданием, поджидала его со вчерашнего вечера; она была бледна, глядела на него и не улыбалась, и едва он вошел, как она уже припала к его груди. точно они не виделись года два, поцелуй их был долгий, длительный.

— Ну, как живешь там? — спросил он. — Что нового?

— Погоди, сейчас скажу... Не могу.

Она не могла говорить, так как плакала. Отвернувшись от него и прижала платок к глазам.

«Ну, пускай поплачет, а я пока посижу», — подумал он и сел в кресло.

Потом он позвонил и сказал, чтобы ему принесли чаю; и потом, когда пил чай, она всё стояла, отвернувшись к окну... Она плакала от волнения, от скорбного сознания, что их жизнь так печально сложилась; они видятся только тайно, скрываются от людей, как воры! Разве жизнь их не разбита?

— Ну, перестань! — сказал он.

Для него было очевидно, что эта их любовь кончится еще не скоро, неизвестно когда. Анна Сергеевна привязывалась к нему всё сильнее, обожала его, и было бы немислимо сказать ей, что всё это должно же иметь когда-нибудь конец; да она бы и не поверила этому.

Он подошел к ней и взял ее за плечи, чтобы приласкать, пошутить, и в это время увидел себя в зеркале.

Голова его уже начинала седеть. и ему показалось странным, что он так постарел за последние годы, так подурнел. Плечи, на которых лежали его руки, были теплы и вздрагивали. Он почувствовал сострадание к этой жизни, еще такой теплой и красивой, но, вероятно, уже близкой к тому, чтобы начать блекнуть и вянуть, как его жизнь. За что она его любит так? Он всегда казался женщинам не тем, кем был, и любили они в нем не его самого, а человека, которого создавало их воображение и которого они в своей жизни жадно искали; и потом, когда замечали свою ошибку, то все-таки любили.

И ни одна из них не была с ним счастлива. время шло, он знакомился, сходил, расставался, но ни разу не любил; было всё что угодно, но только не любовь.

И только теперь, когда у него голова стала седой, он полюбил, как следует, понастоящему — первый раз в жизни.

Анна Сергеевна и он любили друг друга, как очень близкие, родные люди, как муж и жена, как нежные друзья; им казалось, что сама судьба предназначила их друг для друга, и было непонятно, для чего он женат, а она замужем; и точно это были две перелетные птицы, самец и самка, которых поймали и заставили жить в отдельных клетках. Они простили друг другу то, чего стыдились в своем прошлом, прощали всё в настоящем и чувствовали, что эта их любовь изменила их обоих.

Прежде, в грустные минуты, он успокаивал себя всякими рассуждениями, какие только приходили ему в голову, теперь же ему было не до рассуждений, он чувствовал глубокое сострадание, хотелось быть искренним, нежным...

— Перестань, моя хорошая, — говорил он. — Поплакала — и будет... теперь давай поговорим, что-нибудь придумаем.

Потом они долго советовались, говорили о том, как избавиться себя от необходимости прятаться, обманывать, жить в разных городах, не видеться подолгу. Как освободиться от этих невыносимых пут?

— Как? Как? — спрашивал он, хватая себя за голову. — Как?

И казалось, что еще немного — и решение будет найдено, и тогда начнется новая, прекрасная жизнь; и обоим было ясно, что до конца еще далеко-далеко и что самое сложное и трудное только еще начинается.